

NLH
NORGES
LANDBRUKSHØGSKOLE

Institutt for husdyrfag

**UNIVERSITETET
I OSLO**

Institutt for medisinske atferdsfag

Grønn omsorg med husdyr for mennesker med psykiske lidelser

Rapport fra pilotprosjekt, et samarbeid mellom

***Institutt for husdyrfag, Norges landbrukshøgskole
Institutt for medisinske atferdsfag, Universitetet i Oslo***

Bente Berget og Bjarne O. Braastad
Institutt for husdyrfag, Norges landbrukshøgskole

Øivind Ekeberg
Institutt for medisinske atferdsfag, Universitetet i Oslo

Forskning på Grønn omsorg med husdyr for mennesker med psykiske lidelser

Et samarbeidsprosjekt mellom Institutt for husdyrfag, Norges landbrukshøgskole, og Institutt for medisinske atferdsfag, Universitetet i Oslo

Et 3-årig forskningsprosjekt igangsettes

Begrepet *Grønn omsorg* innebærer tilbud der ulike sider ved naturen nyttes for å fremme menneskers helse og trivsel. Interessen for koplingen mellom landbruk og terapi i form av omsorgsrettede aktiviteter som et tillegg til tradisjonell landbruksproduksjon er stadig økende. Dette inngår i begrepet ”*det multifunksjonelle landbruket*”, et internasjonalt begrep basert på at landbruket gis utvidede, samfunnsnyttige roller. Det eksisterer mye praktisk erfaring med Grønn omsorg, der psykiatriske enheter samarbeider med bønder for å gi mennesker med psykiske lidelser arbeidsrettede aktiviteter i en rehabiliteringsprosess. Det trengs imidlertid forskning som kan dokumentere effekter og avklare under hvilke forhold og for hvilke brukergrupper potensialet er størst. Et 3-årig forskningsprosjekt på temaet ble innvilget fra Norges forskningsråd fra nyttår 2003 som et samarbeidsprosjekt mellom Norges Landbrukshøgskole og Universitetet i Oslo.

Hva finnes av tilgjengelig forskning innen Grønn omsorg?

Fra litteraturen vet vi at dyr kan brukes som hjelpemiddel innen mange former for terapi, såkalt *animal assisted therapy (AAT)*. De fleste forskningsarbeider internasjonalt tar utgangspunkt i kontakt mellom kjæledyr og pasienter, mens det er få studier som dokumenterer effekter av landbrukets husdyr på menneskers psykiske helse ved å utnytte potensialet som ligger i kombinasjoner av kontakt med dyr og arbeidsrettede aktiviteter. Tidligere forskning viser at kjæledyr kan ha positive effekter på menneskers fysiske og psykiske helse. Forskning på hjerte/karsjukdommer har vist at sjansene for å overleve et hjerteinfarkt er større for kjæledyreiere (Friedmann, 1995). I Australia har en stor undersøkelse av 5700 friske mennesker vist at menn med kjæledyr har lavere nivå av kolesterol og triglycerider i blodet enn menn uten kjæledyr, og at menn og kvinner over 40 år med kjæledyr har lavere systolisk blodtrykk (Anderson, 1992). Verken livsstil, røykevaner, eller mosjonsnivå kunne forklare disse forskjellene, og det ble konkludert med at kjæledyr kan redusere risikofaktorene for hjerte/karsjukdommer. Tilstedeværelse av akvarium på et dagsenter for voksne mennesker med psykiske lidelser ga mindre depresjon enn blant klienter som ikke hadde tilgang på et akvarium (Holocomb et al., 1997). Campbell og Katcher (1992) registrerte at hund som besøksdyr sammen med pasientvenner kan øke autistiske barns sosiale responser. I en studie blant universitetsstudenter i USA viste studenter som fikk dyreassistert terapi med hund mindre depresjoner enn en tilsvarende gruppe studenter som ikke hadde kontakt med hund (Folse, 1994). Van den Berg (1992) viste i omfattende analyser at psykisk utviklingshemmede som hadde hund fikk forbedrede språklige ferdigheter, samt viste mindre aggressiv atferd og innesluttethet enn kontrollgruppen. Barker og Dawson (1998) gjorde en undersøkelse om bruk av hund i terapi sammenlignet med tradisjonell terapi for en gruppe psykiatriske pasienter på en akuttavdeling ved en institusjon i USA. Angstnivå ble registrert før og etter gjennomføring av undersøkelsen. Resultatene viste reduksjon i angst etter bruk av hund i terapi for en hel rekke psykiske lidelser.

De fleste studiene er foretatt med hund. Det er derimot på verdensbasis utført svært få undersøkelser av effekter med landbrukets husdyr på menneskers psykiske helse. Bruk av

hest i terapeutisk sammenheng har vist at ridning kan gi bedret selvfølelse og livskvalitet (Fitzpatrick et al. 1997). Norsk hestesenter Starum er også opptatt av temaet hesten som helsemedarbeider, men det er ikke utført forskning innen dette temaet i Norge.

Praktiske erfaringer, blant annet ved Green Chimneys Educational Farm i USA, viser at stell av husdyr gir en mer effektiv utvikling av emosjonell og sosial læring blant barn som har begått kriminelle handlinger og som har generelle lærevesker, enn om de hadde gått på tradisjonell skole. Mallon (1994) viste i en undersøkelse av 80 barn og unge ved Green Chimneys at det ikke ble registrert utagerende atferd overfor dyra, og at dyr således kan bidra til trening av større impuls kontroll. En tysk studie på 167 gårder som tilbød arbeidstrening til mennesker med ulike psykiske problemer, viste at arbeidet, hovedsakelig med dyra, ga bedre selvtillit og bidro til utvikling av større sosial trygghet (Lenhard et al. 1997). Berget (1988, 1989) registrerte i en norsk undersøkelse at mennesker med psykisk utviklingshemming kan utvikle ansvarsfølelse gjennom arbeid med husdyr som krever faste rutiner knyttet til fôring og stell.

Et pilotprosjekt om dyreassistert terapi med husdyr

I 2001 ble vi bevilget midler fra Sosial- og helsedepartementet til et pilotprosjekt i Vestfold for å teste gjennomførbarheten av det 3-årige doktorgradsprosjektet vi nå har startet. Følgende problemstillinger ble reist:

1. Interaksjon med husdyr gir mennesker med psykiske lidelser bedre selvfølelse, bedre livskvalitet, økt trygghetsfølelse og økt mestringsevne.
2. Interaksjon med husdyr gir mennesker med angstrelaterte lidelser mindre angst.
3. Interaksjon med husdyr gir mennesker med depressive lidelser mindre depresjon.
4. Formen og graden (frekvens) av interaksjon med husdyr er korrelert med grad av bedret selvfølelse, bedret livskvalitet, økt trygghetsfølelse og økt mestringsevne.

Ti deltakere startet på et opplegg der de deltok i arbeid med storfe eller sau tre timer to ganger pr. uke over en 10 ukers periode. Psykiatriske tester på angst, depresjoner, mestringsevne o.a. ble gjennomført, med en rekke positive effekter. Videoregistreringer viste at den fysiske kontakten med dyrene er spesielt viktig. Helsepersonell og gårdbrukere ga tilsvarende positiv tilbakemelding om deltagerne i form av redusert depresjon, økt selvfølelse, bedret humør, mer tiltakslust, mindre tristhet og mer optimisme for fremtiden.

I forbindelse med pilotprosjektet ble det utarbeidet detaljerte samarbeidsavtaler mellom gårdbruker og deltager og mellom gårdbruker, deltagerens primærkontakter og prosjektledelsen. Disse avtalene inneholder følgende ansvarsområder, og blir i all hovedsak også benyttet i hovedprosjektet:

Prosjektleders ansvar

- Inngå avtaler med kommunale og fylkeskommunale etater og gårdbrukerne om vederlag til lønn og transport av brukerne. Inngå avtaler vedrørende skatt og MVA på prosjektinitierte tjenester, og besørge forsikring av deltagerne i prosjektperioden.

Prosjektforskere (stipendiats) ansvar

- Sørge for gjennomføring av diagnostisering av brukerne på bakgrunn av intervju og journalopplysninger. Diagnostiseringen foretas av institusjonenes fagansvarlige.
- Gjennomføre testregimet med utgangspunkt i psykiatriske spørreundersøkelser.
- Behandle datamateriale i henhold til personvern. Etter prosjektperiodens slutt er alt datamateriale som kan spores tilbake til enkeltpersoner makulert.

- Foreta videoregistreringer for å analysere dyr-menneske interaksjonen. Dette skal også foregå med utgangspunkt i krav til personvern, og sikkerhet for både mennesker og dyr.
- Forestå den løpende kontakten med deltagende helseinstitusjoner gjennom kontaktpersoner i prosjektet. Skal også ha kontakt med den enkelte gårdbruker for tilrettelegging og gjennomføring av forsøkene. Det blir nedsatt en prosjektgruppe bestående av prosjektforsker, brukernes primærkontakter, representanter fra landbruksetater og gårdbrukerne i deltagende fylker. Brukermedvirkningen ivaretas av den enkelte deltagers egen psykiatrifaglige primærkontakt.

Ansvarsoppgaver for deltagende helseenheter

- Bidra til å rekruttere brukere til intervensjon og kontrollgruppe. Dette skal foregå ved frivillighet.
- Opprette primærkontakter for brukerne i prosjektet. Primærkontaktene skal påse at brukerne følger opp samarbeidsavtalene med de respektive gårdbrukerne..
- Gi en vurdering basert på erfaringer med dyreassistert terapi med husdyr etter at pilotprosjektet er avsluttet. Dette vil skje i form av en spørreundersøkelse foretatt av prosjektforsker.

Gårdbrukernes ansvar

- Tilrettelegge dyrestellet for den enkelte bruker.
- Føre protokoll over deltagelse og utføring av arbeidet.
- Besørge transport av brukerne i samarbeid med de respektive helseenhetene.
- Samarbeide med alle involverte parter; brukere, primærkontakter, prosjektforsker og kommunale og fylkeskommunale etater som er involvert i prosjektet gjennom deltagelse i prosjektgruppen.

Pilotprosjektet ga oss verdifull erfaring om både den praktiske tilretteleggingen og egnethet av metodene. Det ser ut som om de fleste spørreskjemaene kan gi svar på problemstillingene, med noen justeringer. Lengden på tiltaksperioden ser også ut til å være tilstrekkelig til å gi effekter. For enkelte brukere kan den kanskje være i korteste laget. Det viktigste resultatet var at alle brukerne som gjennomførte prosjektet ønsket å videreføre tiltaket, at det var et meningsfylt prosjekt for de fleste bøndene som deltok, og at fagansvarlig helsepersonell ser verdien av Grønn omsorg med dyr som et ledd i terapien for ulike brukere.

Nytte- og overføringsverdi

Dette prosjektet innen Grønn omsorg vil ha et viktig anvendelsespotensiale ved å gi utvidet dokumenterbar fagkunnskap slik at arbeid med å bruke husdyr som ledd i å skape meningsfylte sysselsettings- og arbeidsrettede tiltak for mennesker med psykiske lidelser kan utføres mest mulig målrettet og effektivt, og evt. avklare hvilke grupper som har mindre nytte av et slikt tilbud. Dette vil være et viktig supplement til øvrige former for rehabiliteringstiltak for mennesker med psykiske lidelser. I fremtiden vil det være av stor interesse å utvikle både gode dagtilbud med Grønn omsorg, og også ulike former for døgntilbud for mennesker med et bredt spekter av psykiske lidelser. Prosjektets praktiske og vitenskapelige resultater vil også være av stor nytte ved utdannings- og etterutdanningstilbud. Fra våren 2003 vil det starte et etterutdanningstilbud i regi av senter for etterutdanning (SEVU) ved NLH for å belyse de grønne fagområdenes betydning for menneskets helse og trivsel beregnet for bønder og helsepersonell. Prosjektet vil være en viktig vitenskapelige nyvinning ved å belyse

kombinasjonen av arbeidsterapi og dyreassistert terapi, noe en ikke finner innen AAT med kjæledyr.

Fremtidige samarbeidspartnere

Prosjektet vil i første rekke være et tverrfaglig samarbeid mellom Institutt for husdyrfag (NLH), og Institutt for medisinske atferdsfag (UiO). Institutt for medisinske atferdsfag har et spesielt ansvar for undervisning og forskning om forholdet mellom pasient og behandler. Norges landbrukshøgskole er en vitenskapelig høyskole med forskning på universitetsnivå, og Institutt for husdyrfag har stor kompetanse om interaksjon mellom dyr og menneske. Det er opprettet kontakt og samarbeid med en forskergruppe ledet av Dr. *Jan Hassink* ved Wageningen University, Nederland, som arbeider med tilsvarende problemstillinger med dyreassistert terapi med husdyr innen psykiatrien i Nederland. Slikt forskningssamarbeid vil styrke metodikk og evaluering av resultater i begge land. Det praktiske arbeidet med å avklare hvilke brukere som er aktuelle vil bli utført i samarbeid med distriktpsikiatriske sentre (DPS) og andre helseenheter i Vestfold, Buskerud, Telemark, Hedmark og Oslo og Akershus. Uttalelser fra involverte psykiatrietater i Vestfold viser til positiv erfaring med deres deltakelse i pilotprosjektet. I samarbeid med fylkesmennenes landbruksavdelinger vil vi finne fram til aktuelle gårdsbruk.

Informasjon

Behov for ytterligere informasjon om forskningsprosjektet kan rettes til stipendiat

Bente Berget
 Institutt for husdyrfag
 Boks 5025
 1432 Ås
 tlf: 64948512/ 33397616
 mobil: 93423402
 e- post: bente.berget@ihf.nlh.no

Referanser

- Anderson, W.P., Reid, C.M. & Jennings, G.L. 1992. Pet ownership and risk factors for cardiovascular disease. *The Medical Journal of Australia*, 157: 298-301.
- Barker, S.B. & Dawson, K.S. 1998. The effects of animal-assisted therapy on anxiety ratings of hospitalized psychiatric patients. *Psychiatric Services*, 49 (6): 797-801
- Berget, B. 1988. Husdyr i terapi for mennesker med psykisk utviklingshemming. Hovedoppgave til cand.agric.-graden i etologi. Institutt for husdyrfag, Norges landbrukshøgskole, Ås.
- Berget, B., Braastad, B.O. 1989. Farm animals in therapy for mentally retarded persons, a pilot study. Abstracts, Vth International Conference on the Relationship Between Humans and Animals, Monaco 15.-18. November 1989 p.75.
- Campbell, C. & Katcher, A. 1992. Animal assisted therapy dogs for autistic children: Quantitative and qualitative results. Proceedings, 6th International Conference on Human-Animal Interactions "Animals & Us", July 21-25, 1992.
- Fitzpatrick, J.C., Tebay, J.M. 1997. Hippotherapy and therapeutic riding. In C.C. Wilson and D.C. Turner (Eds.), *Companion animals in human health*: 41-58. London: Sage Publications.
- Folse, E.B., Minder, C.C., Aycock, M.J. & Santqana, R.T. 1994. Animal assisted therapy and depression in adult college students. *Anthrozoos*, 7 (3): 188-194
- Friedmann, E. 1995. The role of pets in enhancing human well-being: Physiological effects. In: I. Robinson (Ed.), *The Waltham Book of Human-Animal Interaction: Benefits and responsibilities of pet ownership*, Ch.4, pp.33-35. Elsevier, Kidlington. ISBN 0-08-042285-3

- Holcomb, R., Jendro, C., Weber, B. & Nahan, U. 1997. Use of an aviary to relieve depression in elderly males. *Antozoös*, 10: 32-36
- Lenhard, L. 1997. Struktur und Organisationsformen von Therapie- und Betreuungseinrichtungen in der Landwirtschaft- eine explorative Studie. *Berliner Landwirtschaft* 75: 459-485. ISSN 0005-9080
- Mallon, G.P. 1994. Cow as co-therapist: Utilization of farm animals as therapeutic aides with children in residential treatment. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 11(6): 455-474
- Van den Berg, H.C. 1992. The influence of pets on the behaviour of institutionalized mentally retarded individuals. Proceedings, 6th International Conference on Human-Animal Interactions "Animals & Us", July 21-25, 1992.